

YAZILI BASINDA HABER SÖYLEMİ: 24 HAZİRAN 2018 CUMHURBAŞKANLIĞI VE MİLLETVEKİLİ SEÇİM HABERLERİNİN ÇÖZÜMLENMESİ

Ahmet GÜNEŞ*

Özet

Söylem kavramı zihinsel ve mantıksal düzlemde belirli bir tutarlılığa sahip bir düşünme ve algılama biçiminin yazılı ve/veya sözlü olarak ifade edilme şeklidir. Yazılı basındaki manşetlerde ve metinlerinde yer alan söylemler, çeşitli dilsel ifadelerle farklı anlamlar oluşturularak kullanılır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerle birlikte habercilik anlayışı ve yaklaşımları da çok büyük değişim ve dönüşüm içine girmiştir. Habere daha hızlı ulaşılabilmesi sağlanmış, haberi güncelleme olanakları gelişmiş ve toplumsal yaşam alanlarında daha derin etkiler oluşturabilme, ilgi çekme, dikkat çekme ve kanaat değişikliği gibi olanaklar sağlanmıştır.

Bu araştırmada yöntem olarak kullanılacak olan eleştirel söylem analizi modeli dilbilimsel yöntemlerden faydalanarak dilsel kullanımları belirli bir sistem dahilinde açıklamayı amaçlar. Ayrıca haber metinlerindeki yüzeysel gerçekleri öznel bir şekilde yorumlamakla kalmayıp görünmeyen ve yapı arkasındaki anlamları da ortaya çıkarmayı benimser. Eleştirel söylem analizi haber metinlerindeki ideolojik unsurların seçilen dil formları içerisine yerleştirildiği ve kolayca görünemeyeceği noktasından hareket etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimlerinde örneklem olarak belirlenen Cumhuriyet, Sabah, Sözcü ve Yeni Şafak gazetelerinde yer alan görsel ve yazılı haber metinlerinin söylem analizini yapmaktır. Çalışmanın yürütülebilmesi için konuyla ilgili haberler, Teun van Dijk'ın eleştirel söylem analizi modeli kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, seçimden bir gün öncesi, seçim günü ve seçimden bir gün sonrası örneklem olarak belirlenmiş gazetelerde sürmanşet ve manşetlerde yer alan seçimlere ilişkin haberler söylem analizine tabi tutularak seçimlerin gazetelerde ele alınış biçimi ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: yazılı basın, haber, söylem analizi, Teun A. van Dijk.

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Doç. Dr., ahmetgunes5050@gmail.com

NEWS RELEASE IN WRITTEN PRESS: THE ANALYSIS OF THE PRESIDENCY OF JANUARY 24, 2018 AND NATIONAL CHOICE ELECTIONS

Ahmet GÜNEŞ*

Abstract

The concept of discourse is a way of expressing in a written and / or verbal way a form of thinking and perception that has a certain consistency in the mental and logical plane. The discourses in the headlines and texts are used in various linguistic expressions with different meanings. Along with the rapid developments in information and communication technologies, the understanding of journalism and its approaches have also entered into great changes and transformations. The news was provided to be accessed more quickly, opportunities for news updates were developed, and opportunities for deeper influence on social life areas, attracting attention, attracting attention and changing opinions were provided.

The model of critical discourse analysis, which will be used as a method in this research, aims to explain linguistic uses within a certain system by making use of linguistic methods. In addition, it does not only interpret the superficial truths in the news texts in a subjective way, but also embodies the meaning behind the structure. Critical discourse analysis is based on the fact that the ideological elements in news texts are embedded in selected language forms and can not be easily seen.

The aim of this study is to analyze the discourse of the visual and written news texts in Cumhuriyet, Sabah, Sözcü and Yeni Şafak newspapers which are determined as sample in the Presidential and Parliamentary Elections of 24 June 2018. For the work to be conducted, news on the topic was used by Teun van Dijk's model of critical discourse analysis. Within the concept of the research, the reports about the elections in the headlines and headlines in the newspapers set as a sample one day before the election, one day after the election and one day after the election were subjected to discourse analysis and the way in which the elections were handled in the newspapers.

Keywords: *written press, news, discourse analysis, Teun A. van Dijk.*

* Sivas Cumhuriyet University, Communication Faculty, Assoc. Prof., ahmetgunes5050@gmail.com

YAZILI BASINDA HABER SÖYLEMİ: 24 HAZİRAN 2018 CUMHURBAŞKANLIĞI VE MİLLETVEKİLİ SEÇİM HABERLERİNİN ÇÖZÜMLENMESİ

GİRİŞ

Haber gerçek olayların üzerine kurgulanan bir yapıdır. Ortaya konan bu yapı gerçek ve yaşanan dünyayı kendi gözleri ile gözleyen, hisseden ve zihinsel süzgeçten geçiren bir gazetecinin el işçiliğiyle işlenir ve sunulur. Bir gazeteci için haber değeri taşıyan bir olay veya bir olgu hareket noktasıdır. İçinde bulunduğu kitle iletişim aracının genel yayın politikası gereğince bir olay ince söz, yazı ve görüntü olarak habere dönüştürülür. Haber haline dönüştürülen olaylar bir muhabir ve/veya bir gözlemcinin müdahalesi sonucu farklı bir yapıya dönüşerek asıl gerçeğin dışında bir şekle kavuşmuş olur. Aslında gerçek olaylara dayandırılarak üretilen bir haber yaşamı ve yaşama dair gelişmeleri olduğu gibi aktarma ve anlatma yetisine sahip değildir. Haber kurmaca bir yapıdan ibarettir.

Haber üzerine yapılan çalışmalarda iki temel yönelim bulunmaktadır. Birinci yönelim haber üretim sürecini, ikincisi ise haber metinlerini incelemektedir. Haber üretim sürecini inceleyen çalışmaların önemli bir bölümü liberal basın anlayışı çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu çalışmaların ilk örneklerinde, gazete örgütlenmesi içinde editörlerin belirleyiciliğini öne çıkaran eşik bekçiliği metaforundan hareket edilmekte ve haberlerin seçiminde editörlerin etkisi vurgulanmaktadır. Haber metinlerine ilişkin çalışmalarda nesnel, tarafsız ve dengeli olmayan metinlerin genellikle çeşitli analizlerle çözümlenip ortaya konması şeklinde gerçekleşmektedir (Şeker, 2009: 92). Haber metinlerinin çözümlenmesinde ise, en çok kullanılan yöntem söylem analizi yöntemidir.

Söylem analizi modeli bir metni oluşturan dilsel ve görsel içeriğin deşifre edilmesi ve anlamları dilsel birimlerden hareketle öznel olarak açıklanmasıdır. Bu yöntem bütüncede kullanılan dilin yalnızca görünen anlamların ortaya koymakla yetinmeyip dilin dizgesel yapısını ve unsurların içinde buldukları ilişkileri de inceleme konusu olarak ele alır. Söylem analizinde Van Dijk'in ortaya koyduğu temel ilkelerden hareketle inceleme metninin neyi ifade ettiği, ilişkileri ve anlamı üzerinde durmak gerekir (Güngör, 2013: 248).

Farklı sayılarda ve şekillerde karşımıza çıkan söylem çözümlemeleri arasında eleştirel söylem analizi disiplinler arası yaklaşımlarla gelişen ve ideoloji yüklü olduğu iddia edilen dilsel yapıları dil biliminin yöntemlerinden yararlanarak sistemli bir şekilde açıklamayı amaçlayan bir çözümleme yöntemidir. İdeoloji, yalnızca düşünceyi değil dili de kontrol altında tutan ve yönlendiren bir güç sunar. İdeolojinin hâkimiyeti altında olan söylem, hem zihni temsil eden hem de zihni yönlendiren bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle eleştirel söylem çözümlemesi, herhangi yazılı ya da sözlü metnin arka planında hangi ideolojik etmenlerin rol oynadığını ve söylemin bu etmenler doğrultusunda nasıl kurgulandığını anlayabilmek, söylemin yanlı ya da nesnel olup olmadığını ayırt edebilmek açılarından önem arz eder. Eleştirel söylem analizi bakmak ve görmek arasındaki farkın bilimsel yöntemleştirilmesi olarak da düşünülebilir (Büyükkantarcıoğlu, 2012).

Teun van Dijk toplumsal ve siyasal yapıyı haber söyleminden hareketle eleştirel söylem analizi aracılığıyla çözümleme yoluna giden en önemli yöntembilimcilerden biridir. Yöntembilim alanına önemli katkıda bulunan bu araştırmacı bilim insanı haber metinlerinde ortaya çıkarılan söylemler içerisinde yeniden kurgulanan güç, iktidar, egemenlik ve ideoloji dilsel kavramları ve dilsel yapıları kullanarak incelemektedir. Van Dijk, bilişsel yapılanma, tümüyle bireye özgü olmayıp, bireyin içine doğduğu gerçekliğin ona sunduğu ve koşullara göre içinden seçip, benimsediği değerlerin kodlanması üzerinde durur. Bu da bireyin zihninde, ideolojileri sürdüren ve yeniden yapılandıran egemen gücün ya da güçlerin telkin ettiği her türlü bireysel ayrımın rasyonelleştirilmesidir (Büyükkantarcıoğlu, 2012:178).

Van Dijk'ın önerdiği eleştirel söylem çözümlemesi modelinde üretildiği toplumun, politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal dinamikleriyle birlikte bir bağlam içerisinde incelenmesi gereken haber söyleminde, güç ve iktidar ilişkilerinin, toplumsal eşitsizliklerin, söylemsel yapı ve stratejilerle nasıl inşa edildiğini analiz etme çabası yatmaktadır. Her ne kadar dilbilimciler açısından eleştiri alan noktaları olsa da, eleştirel haber araştırmaları için van Dijk'ın yaptığı çalışmalar haber söylemi incelemeleri için toplumsal yapı anlamlandırmasında öncü ve çoklu perspektifler sunmaktadır (Karaduman, 2017: 33).

Basın, ekonomik kaynaklarını sağlayarak ayakta kalabilmek için

mücadele verirken, diğer taraftan hazırladıkları haber tasarımlarının altında topluma sundukları siyasi fikir ve düşüncelerle toplumu yeniden üretme işlevini de gerçekleştirmiş olur. Bu bakımdan, örneklem olarak belirlediğimiz gazetelerdeki haberler eleştirel açıdan göz önünde tutulacaktır.

Bu araştırmanın amacı, 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimleri'nin ulusal basından örneklem olarak belirlenen gazetelerdeki haberlerde yer alan haber metinlerinin söylem incelemesini yapmaktır. Araştırmada Cumhuriyet, Sözcü, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde seçimlere ilişkin haberler van Dijk'ın eleştirel söylem analizi modeli kullanılarak çözümlenmiştir. Bu gazetelerin seçilmiş olmalarının nedenleri ise, farklı ideolojik görüşlere ve yayın politikalarına sahip olmaları ve seçimler hakkında söz konusu tarihlerde çok yoğun bir haber akışı bulunmasıdır.

Bu araştırmada, haber metinlerinde yer alan ideolojik unsurların ortaya konulabilmesi için metin dilbilimi bulgularına dayanarak gazete haberlerini sistematik bir biçimde inceleyen ve haberi kamu söyleminin bir formu olarak kabul eden van Dijk'ın eleştirel söylem analizi modeli kullanılmıştır (van Dijk, 1988: 9). Bu modelin kullanılmasının nedeni ise haberin yapısını ve ideolojik sunumunu ortaya koyması bakımından diğer yaklaşımlar içinde öne çıkmasıdır.

Araştırma kapsamında, seçimin yapıldığı gün olan 24 Haziran 2018 tarihiyle birlikte seçimden bir öncesi ve seçimden bir gün sonrası günleri de söz konusu gazetelerdeki haberleri incelemeye tabi tutulmuştur.

Bu araştırma, seçimle ilgili çok sayıda haber bulunması nedeniyle 3 günlük bir inceleme yapılması ilke olarak belirlenmiş ve yöntem ayrıntılı olarak bu süre içindeki haberlere uygulanmıştır. Bu haberlerde başlıklar, spotlar, haber girişleri ve fotoğraflar van Dijk'ın haber söylemiyle ilgili temel kavramsallaştırmaları kullanılarak incelenmiştir. Diğer tarafta ise haberlerde kullanılan dilsel ifadeler, cümle yapıları, sözcük seçimleri de eleştirel söylem analizi ilkeleri bağlamında çözümlenmesi yapılmıştır.

Bu çalışmada 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimlerinin yazılı basın organları arasından örneklem olarak seçilen Cumhuriyet, Sözcü, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerindeki sunumu eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenerek anlamlı yapı ve fikirler ortaya

konulamaya çalışılacaktır. Modern toplumlarda iktidarın birey üzerinde tahakküm kurmasını sağlayan normların medya aracılığıyla yeniden üretildiği varsayımından yola çıkılmıştır. Örneklemdahilinde olan gazetelerin seçim haberlerinin Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi modeli kullanılarak çözümlenmiştir. Birbirinden farklı siyasal çizgileri ve ideolojik yaklaşımlara sahip olan gazetelerin haberleri üzerinde yapılan çözümleme sonucunda, haberlerde okuyucuya ve/veya seçmene belirli bir çerçeve sunulduğu ve siyasi yapının yeniden üretildiği tespit edilmiştir.

Kavramsal Bir Çerçeve: Eleştirel Söylem Analizi

Teun van Dijk'in geliştirdiği eleştirel söylem analizi, haber metinlerinde yer alan ideolojik unsurların belirlenen dilsel yapılar içerisine yerleştirildiği ve bir bakışta görünemeyeceği noktasından hareket etmekte ve haber söylemine yerleşmiş ideolojik unsurların ancak eleştirel söylem analizi ile ortaya konabileceğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, medyada kullanılan haber dili eleştirel olarak çözümlenmesi gerekmektedir. Haber söylemindeki ideolojik pratiklerin ortaya konulmasıyla toplumsal eşitsizliklerin nasıl yeniden üretildiği de ortaya konulabilmektedir (Özer, 2008: 400). Eleştirel söylem analizi alanında van Dijk ve Norman Fairclough öne çıkan isimlerdir. Fairclough yaklaşımını söylem olarak dilin kavramsallaştırılmasını merkeze alarak eleştirel dilbilim üzerine kurmuştur. Van Dijk ise yaklaşımını tamamen haber üzerine yoğunlaştırmış ve güç ve ideolojinin haber metinlerinde nasıl yeniden üretildiğini gözler önüne sermeye çalışmıştır.

Eleştirel söylem analizi modeli dilsel yapıları dilbilim yöntemlerinden faydalanarak sistemli bir şekilde açıklamayı amaçlar (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 166). Yalnızca görünen yapıda bulunan yüzeysel gerçekleri öznel bir şekilde yorumlamakla kalmayıp görünmeyen ve yapı arkasındaki anlamları da ortaya çıkarmayı benimseyen eleştirel söylem analizi haber metinlerinde yer alan ideolojik unsurların seçilen dil formları içerisine yerleştirildiği ve kolayca görünemeyeceği noktasından hareket etmektedir.

Haber metinlerinin yapılarını çözümlmeyi amaç edinen eleştirel söylem analizi yöntemi ilgili söylemlerin arkasındaki güç, değer, ideoloji ve kimlik gibi unsurların kurmuş olduğu toplumsal yapının nasıl dilsel kurgular aracılığıyla nasıl başka bir yapıya dönüştüğünü ortaya koymaktadır (Doruk, 2013:114). Pragmatik bir yöntem olarak nitelendirilen eleştirel

söylem analizi haber metinlerinin dilbilimsel ve edebi metin çözümleme yöntemleri ile ortaya konulamayacak yönlerini de çözümlemede önemli bir rol üstlenmektedir.

Van Dijk, haber metinlerini makro ve mikro düzeyde olmak üzere iki ana boyutta inceler. Makro yapı analizinde haber başlıkları, haber girişi, spotlar ve fotoğraflar gibi bölümler tematik açıdan analiz edilir (van Dijk, 1998: 13). Daha sonra şematik analizde ise haber metninin anlatı örgüsünü çözümleyen durum aşaması ve olayların gerçek kaynakları ve olaya konu olmuş tarafların tepkileri inceleyen yorum aşaması gelişir. Mikro yapı aşamasında sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve retorik çözümleri yapılmaktadır. Sentaktik çözümlemede cümlelerin aktif/pasif ve basit/karmaşık yapılarına bakılarak bir analiz yapılmaktadır. Haber metninde kullanılan sözcükler de ideolojik yapılanmanın anlaşılması açısından mikro yapı önem arzeder. Sözcük seçimlerine bakılarak sosyal aktörler hakkındaki temel inanç ve ideolojiler ortaya konmaktadır. Bölgesel uyum olarak adlandırılan çözümlemede ise haber metninde ardı ardına gelen cümleler arasında oluşturulmaya çalışılan nedensel, işlevsel ve referansal ilişkiler ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Mikro yapı incelemesinde, haber söyleminin dilsel aşamaları ve unsurları incelenir. Cümle yapıları, sözcük seçimleri, cümleler arasında kurulan nedensellik ilişkilerini retorikle ilişkilendirerek inceler. Söylemi oluşturan belirleyici kelime ve cümle yapılarının makro düzeyi nasıl yapılandığı ve bireysel söylemlerin makro düzeye nasıl taşındığı araştırılır. Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analizi modelini aşağıdaki tablo şeklinde ortaya koymak mümkündür (Özer, 2011: 85):

A- MAKRO YAPI	
1.	Tematik Yapı
a.	Başlıklar
b.	Haber Girişi
1.	Spotlar
2.	Spot olmadığında haber metninin ilk paragrafı alınmalıdır. Haber tek paragraftan oluşuyorsa ilk cümle haber girişi olarak alınabilir
c.	Fotoğraf
2.	Şematik Yapı
a.	Durum
1.	Ana Olayın Sunumu
2.	Sonuçlar
3.	Ardalan Bilgisi
4.	Bağlam Bilgisi
b.	Yorum
1.	Haber Kaynakları
2.	Tarafların Yorumları

B- MİKRO YAPI	
1.	Sentaktik Çözümleme
a.	Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması
b.	Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması
2.	Bölgesel Uyum
a.	Nedensel İlişki
b.	İşlevsel İlişki
c.	Referansal İlişki
3.	Sözcük Seçimleri
4.	Haber Retoriği
a.	Fotoğraf
b.	İnandırıcı Bilgiler
c.	Görgü Tanıklarının İfadeleri

Van Dijk'in söylem analizi yöntemi haber çözümlemeleri üzerine eğilir. Van Dijk'in haberleri yalnızca metinsel ve yapısal açıdan incelemediğini, anlam ve üretim düzeylerine de çözümleme ve açıklama getirdiğini ifade etmektedir (Ülkü, 2004: 312). Eleştirel söylem analizi yöntemi toplumsal gücün nasıl kullanıldığını, tahakkümün ve eşitsizliğin yeniden üretilme ve uygulanma şekillerini, bu uygulama ve yeniden üretilme şekillerine toplumsal ve politik bağlam içerisinde metin ve konuşma yoluyla direnme biçimlerini inceler. Bu yöntem haber metinleri üzerine uygulanan bir yöntem olmakla birlikte, diğer metinlere de uygulanabileceği ileri sürülmektedir. Birer metin olarak ele alınabilecek olan masallar, romanlar ve filmler de eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi ile analiz edilebilir (Van Dijk, 2004: 352).

Haberlerin Eleştirel Söylem Analizi Yöntemiyle Çözülmesi

Yazılı basın medyasından örneklem olarak belirlenen Cumhuriyet, Sözcü, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinin 23-25 Haziran 2018 tarihleri arasındaki 3 günlük süre kapsamındaki sayılarında seçimlere ilişkin haberlerin söylem yapıları tespit edilmiştir. Özellikle seçim öncesi, seçim günü ve seçim sonrası sürmanşet ve manşet haberler dikkate alınmıştır. Konuya ilişkin haberlerin yoğun olması nedeniyle haber başlıkları incelemeye dâhil edilmiş ve temel söylem düzeyleri çerçevesinde eleştirel söylem analizi kapsamında çözümlenmiştir.

A. Makro Yapı

Bu aşamada haber metinleri makro önermeler açısından ele alınmaktadır. Haber metinleri yapısal olarak ortaya konarken belli bir takım tema oluşturulmalı ve makro kural ve ilkeler ön planda tutulmalıdır. Tematik ve şematik olmak üzere iki ana yapı altında gerçekleştirilen aşamada öncelikle başlık, haber girişleri, spotlar ve fotoğraf gibi unsurlar ele alınmalıdır. Diğer aşamada ise durum ve yorum alt aşamalarında ana olayın sunumu, sonuçlar, ardalın bilgisi ve bağlam bilgisi açıklandıktan sonra haber kaynakları ve olayın taraflarının yorumları makro yapı içerisinde ele alınır (Özer, 2011: 83).

1. Tematik Yapı

Haber metinlerinin çatısını ve hareket noktasını oluşturan tematik yapıdır. Bu aşama makro önermelerden ibarettir. Bu önermeler haberlerin temalarıdır. Ortaya konulan ve/veya kurgulanan haber metni çok sayıda

temadan oluşabilir. Bu temalar ise söylemin içinde yer alan ve söylemi oluşturan temel unsurdur. Söylemlerle ortaya çıkan bu yapılar enformasyon eksiltimi, genelleştirme ve kurgulama şeklinde üç aşamalı olarak ortaya çıkar.

a. Başlıklar

Örnekleme dahilinde incelenen gazetelerdeki haber başlıklarında mekan, zaman, dönem gibi belirleyici bilgilere yer verilmeyerek bir enformasyon eksiltimine gidildiği görülmüştür. Ayrıca bazı genel kavramlar etrafında bir genelleştirme ve kurgulama yapılarak hedef kitlenin haberi belli bir anlayış çerçevesinde okumaya yönlendirildiği tespit edilmiştir. 23- 25 Haziran 2018 tarihleri arasında gazetelerdeki haber başlıkları aşağıda sıralanmıştır:

1. “İnce: Şimdi sıra sizde” (Cumhuriyet, 23 Haziran 2018)
2. “ANKARA DA YIKILDI” (Sözcü, 23 Haziran 2018)
3. “BİZ TERÖRİSTLERİ VURUYORUZ CHP KOL KOLA YÜRÜYOR” (Sabah, 23 Haziran 2018)
4. “YÜRÜYECEKSİN MİLLET YÜRÜYECEK ARKADAN” (Yeni Şafak, 23 Haziran 2018)
5. “Bir oy değiştirir” (Cumhuriyet, 24 Haziran 2018)
6. “TAMAM MI DEVAM MI” (Sözcü, 24 Haziran 2018)
7. “GÜÇLÜ TÜRKİYE İÇİN HAYDİ SANDIĞA” (Sabah, 24 Haziran 2018)
8. “TÜRKİYE DÜŞMANLARINI SEVİNDİRMEYİN” (Yeni Şafak, 24 Haziran 2018)
9. “Tartışmalı seçim” (Cumhuriyet, 25 Haziran 2018)
10. “ATI ALAN YİNE ÜSKÜDAR’I GEÇTİ” (Sözcü, 25 Haziran 2018)
11. “CUMHURUN ZAFERİ” (Sabah, 25 Haziran 2018)
12. “Cumhur İttifakı % 53.6” (Yeni Şafak, 25 Haziran 2018)
13. “YENİDEN BİSMİLLAH” (Yeni Şafak, 25 Haziran 2018)

24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimleri'ni sunan haber metinlerinde kullanılan haber başlıkları haberin ana temasını yansıtan bir nitelik taşımaktadır. Ana tema seçimler üzerinden belirlenmiştir. Haber konusu olan seçimler ve haber teması sürmanşet ve manşetlerdeki ana başlıklara bakılarak anlaşılmaktadır. Ana olay yer ve zaman açısından ülkenin bütününde ve 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle haber başlıklarında bilgi eksiltimine gidildiği belirlenmiştir. 2 numaralı başlıkta yalnızca “yer” belirtilmiş, 10 numaralı başlıkta metaforik düzlemde değerlendirilerek bir atasözü içinde “yer” belirtilmiş ve 13 numaralı başlıkta ise yalnızca “zaman” belirleyicisi kullanılmıştır. Bu haber başlıklarının dışında, olayın yaşandığı yer ve zamana ilişkin bir bilgiye yer verilmediği tespit edilmiştir.

2, 4, 5, 6, 9, 11 ve 13 numaralı başlıklarda olayın taraflarıyla ilgili hiçbir bilgiye yer verilmeyerek bir kurgulama yapıldığı görülmüştür:

- 2 no'lu Sözcü gazetesinin “ANKARA DA YIKILDI” haberi başlığında metaforik bir anlam yüklenerek eylemin kim tarafından gerçekleştirildiği belirtilmemiş ve bir kurgulamaya gidildiği görülmüştür.

- 4 no'lu Yeni Şafak gazetesinin “YÜRÜYECEKSİN MİLLET YÜRÜYECEK ARKADAN” haberi başlığında kimin veya kimlerin yürümek eylemini gerçekleştireceği bilgisine yer verilmemiştir. Bir kurgulama yapılmıştır.

- 5 no'lu Cumhuriyet gazetesinin “Bir oy değiştirir” haberi başlığında değiştirme eylemi bir kişi tarafından değil bir nesne olan “oy” tarafından olacağı savı verilerek nötr bir anlam ortaya konulmuş ve bir kurgulamaya gidilmiştir.

- 6 no'lu Sözcü gazetesinin “TAMAM MI DEVAM MI” haberi başlığında bir eylem değil yalnızca bir durum ön planda tutulmuş ve bir kurgulama yapılmıştır.

- 9 no'lu Cumhuriyet gazetesinin “Tartışmalı seçim” haberi başlığında eylem ve eylemi gerçekleştiren kişi verilmemiştir. Yalnızca isim tamlaması yapı içinde bir durum ifade edilmiştir. Kurgulama yapılmıştır.

- 11 no'lu Sabah gazetesinin “CUMHURUN ZAFERİ” haberi başlığında bir eylem bulunmamaktadır. Dilbilgisel bir ifadeyle belirtilen isim tamlaması yapısı altında bir kurgulama mevcuttur.

- 13 no'lu Yeni Şafak gazetesinin “24 HAZİRAN DEVRİMİ YENİDEN BİSMİLLAH” haberi başlığında ise eylem ve eylemi gerçekleştiren bir kişi belirtmeyecek bir kurgulama yapılmıştır.

Genel olarak bakıldığında haber başlıklarının büyük bir çoğunluğunda olayın nerede, ne zaman ve kimler tarafından gerçekleştirildiğine dair tanımlandırıcı bilgilerin tam olarak verilmediği tespit edilmiştir.

Örnekleme dahilindeki gazetelerdeki haber başlıklarında ağırlıklı olarak bir genelleştirmenin yapıldığı görülmüştür. 4, 5, 6, 7, 8 ve 11 numaralı haber başlıklarında söylemin temel belirleyicileri olan kim- ne zaman ve nerede gibi unsurlar belirtmeyecek ifadenin genel bir yapıda sunulduğu görülmüştür.

13 Haber başlığından yalnızca 1 no'lu haber başlığı diğerlerinden ayrılmaktadır. Cumhuriyet gazetesinin haberin sunumunda kullandığı “İnce: Şimdi sıra sizde” başlık bir kişiye ait veya bir kişi tarafında üretilmiş bir yapıda karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bir eylem mevcuttur. Kitleleri yönlendirmeye dönük bir vurgulama görülmektedir. Bu şekilde gücün yeniden üretilmesine veya güce ulaşma çabası görülmektedir. Eylemi gerçekleştiren kişinin bilinmesi ve ideolojik yaklaşımı ve eğilimi net bir şekilde ortaya konulması nedeniyle egemen anlayışı güçlendirmeye dönük bir anlayışı ortaya koyma çabasının olduğu anlaşılmaktadır.

Genel olarak haber başlıklarında, ideolojik unsurların gücü ve iktidarı elde tutabilmek ve/veya ulaşabilmek için toplumsal yapıyı yönlendirebilme ve şekillendirebilme çabalarını destekleyen nitelikte ifadelerin yer aldığı görülmüştür.

b. Haber Girişleri

Gazetelerde haber şeması içinde başlıklardan sonra oluşturulan haber girişleri haber metinlerini özetleyen ve ana olayın sunumunu gerçekleştiren kısımlardır. Bu araştırma kapsamında örneklem olarak belirlenen Cumhuriyet, Sözcü, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerindeki haber metinlerinde spot/lara yer verildiği tespit edilmiştir. Bu yüzden haber metinlerinin ilk paragrafı ve tek paragraftan oluşan haberlerin ilk cümleleri haber girişi olarak ele alınmıştır.

- 106. Mitinginde, Ankara'da yüzbinlerce kişiye seslenen cumhurbaşkanı

adayı Muharrem İnce, seçmene “oyunuzu kullanın, sandığa sahip çıkın” çağrısı yaptı. (Cumhuriyet, 23 Haziran 2018)

- İzmir Gündoğdu’da önceki gün yaklaşık 3.5 milyon kişiye konuşan CHP’nin cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce dün de Ankara’da milyonlara seslendi. (Sözcü, 23 Haziran 2018)

- Cumhurbaşkanı Erdoğan: PKK’nın HDP’yi desteklediği, CHP’nin de onlara dirsek temasında olduğu ortada. (Sabah, 23 Haziran 2018)

- Türkiye yarın Cumhuriyet tarihinin en kritik seçimi için sandığa gidecek... (Yeni Şafak, 23 Haziran 2018)

- Bugün Cumhuriyet tarihinin en kritik seçimlerinden biri için oy kullanacağız. Cumhurbaşkanı ve yeni meclis belirlenecek. (Cumhuriyet, 24 Haziran 2018)

- Türkiye’nin 13’üncü cumhurbaşkanı ve meclis’in 27. Dönemi’nde görev yapacak 600 vekil bugün seçilecek. Sandıktan kim çıkarsa çıksın, kazanan Türkiye olsun. (Sözcü, 24 Haziran 2018)

- Bu seçimler Türkiye için dönüm noktası. Seçmen, yeni sistem için, huzur için, 2023 hedefleri için oy kullanacak. (Sabah, 24 Haziran 2018)

- 56 milyon 322 bin seçmen bugün sandığa gidiyor. Hükümet sistemini değiştirecek, Türkiye’yi süper lige taşıyacak kritik seçimde her oyun çok büyük değeri var. Milletimiz, Türkiye’yi oyun sahası olarak gören Batı, Fetö, PKK ve onların güdümünde hareket eden partilere bir tokat atarak tarihi sorumluluğunu yerine getirecek. Siyasi tarihimizin en kritik kararı verilecek. Ya eskiye dönüp küçüleceğiz ya yola devam edip daha da güçleneceğiz. (Yeni Şafak, 24 Haziran 2018)

- Olağanüstü hal rejiminde, muhalefetin ve basın baskı altında olduğu ortamda yapılan seçimlerin sonuçları tartışma yarattı. Muhalefet partileri manipülasyon yapıldığını iddia etti. (Cumhuriyet, 25 Haziran 2018)

- Yüksek seçim Kurulu seçim sonuçlarını ilan etmeden Erdoğan, Anadolu Ajansı’nın verilerine göre kendisinin cumhurbaşkanı seçildiğini ilan etti. Oysa, aynı dakikalarda seçim kurullarında sayılmayı bekleyen çuvallar dolusu oy vardı. Sayım bitmeden yapılan bu açıklamaya YSK ses çıkarmadı.

MUHALEFET BÜYÜK TEPKİ GÖSTERDİ. (Sözcü, 25 Haziran 2018)

- Türk milleti tarihi seçimde, yüzde 52.7 gibi rekor bir oyla Erdoğan'ı yeni sistemin ilk cumhurbaşkanı yaptı. Cumhur İttifakı da 342 vekille Meclis'te çoğunluğu aldı. (Sabah, 25 Haziran 2018)

- 24 Haziran devrimi. Türkiye ve dünyanın mazlumları büyük mücadeleden zaferle çıktı. Recep Tayyip Erdoğan, oyların yüzde 52.5'ini alarak Türkiye'yi süper lige çıkaracak yeni yönetim modelinin ilk Cumhurbaşkanı oldu. Türkiye'yi abluka altına almak isteyen Batı, terör örgütleri ve eski Türkiye'nin özlemi içindeki muhalefet kaybetti. (Yeni Şafak, 25 Haziran 2018)

Gazetelerdeki haber girişlerinde ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden ve kim gibi 5N+1K modelinin sorularına verilebilecek cevapların olup olmadığına bakmak gerekmektedir. Örneklem olarak belirlenen Cumhuriyet, Sözcü, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde toplam 12 haber girişine rastlanmıştır. Haber girişlerinin tamamında birden fazla cümleden oluşan haber girişleri mevcuttur. Gazetelerin tamamında yayın politikaları ve ideolojileri gereğince seçmene yönlendirici ve ikna edici bilgiler verilmektedir. Birden fazla cümleden oluşan haber girişlerinde 5N+1K modeli gereğince sorulan bütün soruların cevaplarının rahatlıkla alınabildiği tespit edilmiştir.

Ayrıca örneklem olarak belirlenen gazetelerin bazılarında spot kullanıldığı görülmüştür:

- İnce'nin Tandoğan mitingi de hıncahınç doluydu. (Sözcü, 23 Haziran 2018)

- ÇOK ULUSLU CEPHEYE KARŞI "VATAN EKSENİ" NDEYİZ. (Yeni Şafak, 23 Haziran 2018)

- DEMOKRASİ İÇİN SANDIĞA. (Cumhuriyet, 24 Haziran 2018)

- 56 milyon seçmen bugün sandıkta kararını verecek (Sözcü, 24 Haziran 2018)

- OYLARIMIZLA ÜLKEMİZE SAHİP ÇIKALIM. (Yeni Şafak, 24 Haziran 2018)

- YİNE SONUÇ KARGAŞASI. (Cumhuriyet, 25 Haziran 2018)

- TÜRKİYE YENİ DÖNEMDE BAŞKAN'LA DEVAM DEDİ. (Sabah, 25 Haziran 2018)
- 24 HAZİRAN DEVRİMİ. (Yeni Şafak, 25 Haziran 2018)

Haber metinlerinde tespit edilen spotlar haber başlıklarını ve haber girişlerini tamamlayan ve çağrışımlar oluşturabilen bir yapıda sunulmuştur. Spotlar aynı zamanda haberin özeti gibi sunulduğu tespit edilmiştir. Bilgi eksiltimi ve genelleştirme spotlarda da kullanılmıştır. Seçmenin zihninde anlık tepkiler oluşturmayı ve karar vermesini kolaylaştırıcı etkiler oluşturması hedeflendiği hissedilmiştir. Spotların yazımında renk kullanımı haber başlıkları ile farklılıklar ihtiva ettiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda harf boyutları ağırlıklı olarak büyük harflerden oluşturulduğu da görülmüştür.

c. Fotoğraflar

Makro yapının son aşaması fotoğraflardır. Bu aşamada fotoğraf haber metinlerindeki temayı kuran önemli bir unsurdur. Haberde kullanılan fotoğraflar haber metinlerinin oluşturulmasında temayı destekler ve mesajın etkinliğinin ve inandırıcılığının sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Gazetelerde haber metinlerinin oluşturulması aşamasında görsel unsurlar kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen gazetelerin tamamında haber metinleri ile birlikte fotoğraf kullanılmıştır.

Gazeteler haber başlıklarında vermek istedikleri mesajların muhatabları ile ilgili fotoğraflara da yer verdiği tespit edilmiştir. Yayın politikaları ve ideolojileri gereğince tarafı oldukları siyasi yapıların ve liderlerinin fotoğraflarını kullanmışlardır. Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri Millet İttifakının içinde olan partileri ve cumhurbaşkanı adaylarının fotoğraflarını kullanırken, sabah ve Yeni şafak gazeteleri ise Cumhur İttifakının içinde olan partileri ve cumhurbaşkanı adayının fotoğraflarını haber metinlerinde kullanmıştır. Haber metinlerinde kullanılan fotoğrafların sunulmak istenen temayla bir bütünlük oluşturduğu görülmüştür.

2. Şematik Yapı

Eleştirel söylem analizi modelinin makro yapı düzeyindeki diğer aşaması ise şematik yapıdır. Makro yapının ikinci bölümünü oluşturan şematik aşama

kendi içerisinde durum ve yorum bölümlerine ayrılır.

a. Durum

Durum kısmında haber metinleri ana olayın sunumu, sonuçlar, ardalın bilgisi ve bağlam bilgisi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu bölümde haber metni hikaye örüntüsü bağlamında ele alınır. Metinde ortaya konulan enformasyonun eksik olup olmadığı incelenir. Bununla birlikte haberde inşa edilen ana olayın ele alınış biçimi ve ulaşılan sonuç belirlenir. Daha sonra olayların sosyal ve politik yönüne odaklanılır.

1. Ana Olayın Sunumu

Öncelikle durum kısmının ilk aşaması olan ana olayın sunumu, haber girişlerinde karşımıza çıkmaktadır. Gazetelerin haber girişlerinde, 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimleri ana olay olarak sunulmaktadır.

2. Sonuçlar

Seçim sonuçları haber değerliliği ile yakından ilgilidir. van Dijk'a göre olayların sonuçlarının önemi, haber olmalarında etkili olmaktadır (Özer, 2011: 92). Bu açıdan anlamın farklı düzeylerinde yapılan bir analizle haberlerde temel olarak Türkiye'de seçimler toplumsal yaşamda çok önemli bir yer tutmaktadır. Haber başlıklarında ve girişlerde haberin değeri ve anlamı yönünde önemli ölçüde bir yaklaşım ortaya çıkmıştır.

3. Ardalan Bilgisi

Ardalan bilgisi olayların sosyal ve politik yönüdür, yapısal ve tarihseldir (Özer, 2011: 93). Analiz edilen haber metinlerinde ardalan bilgisine yeterince yer verildiği, bir olay olarak gazetelerin ön planda tuttuğu seçimlerin neden yapıldığına ilişkin seçmene oldukça yoğun bir şekilde açıklama yapıldığı görülmüştür. Cumhuriyet, Sözcü, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde seçimlerin nedenleri üzerine söylemlerde bulunulduğu tespit edilmiştir.

- Türkiye yarın Cumhuriyet tarihinin en kritik seçimi için sandığa gidecek... (Yeni Şafak, 23 Haziran 2018)
- Bugün Cumhuriyet tarihinin en kritik seçimlerinden biri için oy

kullanacağız. Cumhurbaşkanı ve yeni meclis belirlenecek. (Cumhuriyet, 24 Haziran 2018)

- Türkiye'nin 13'üncü cumhurbaşkanı ve meclis'in 27. Dönemi'nde görev yapacak 600 vekil bugün seçilecek. Sandıktan kim çıkarsa çıksın, kazanan Türkiye olsun. (Sözcü, 24 Haziran 2018)

- Bu seçimler Türkiye için dönüm noktası. Seçmen, yeni sistem için, huzur için, 2023 hedefleri için oy kullanacak. (Sabah, 24 Haziran 2018)

- 56 milyon 322 bin seçmen bugün sandığa gidiyor. Hükümet sistemini değiştirecek, Türkiye'yi süper lige taşıyacak kritik seçimde her oyun çok büyük değeri var. Milletimiz, Türkiye'yi oyun sahası olarak gören Batı, Fetö, PKK ve onların güdümünde hareket eden partilere bir tokat atarak tarihi sorumluluğunu yerine getirecek. Siyasi tarihimizin en kritik kararı verilecek. Ya eskiye dönüp küçüleceğiz ya yola devam edip daha da güçleneceğiz. (Yeni Şafak, 24 Haziran 2018)

- Yüksek seçim Kurulu seçim sonuçlarını ilan etmeden Erdoğan, Anadolu Ajansı'nın verilerine göre kendisinin cumhurbaşkanı seçildiğini ilan etti. Oysa, aynı dakikalarda seçim kurullarında sayılmayı bekleyen çuvallar dolusu oy vardı. Sayım bitmeden yapılan bu açıklamaya YSK ses çıkarmadı. MUHALEFET BÜYÜK TEPKİ GÖSTERDİ. (Sözcü, 25 Haziran 2018)

- 24 Haziran devrimi. Türkiye ve dünyanın mazlumları büyük mücadeleden zaferle çıktı. Recep Tayyip Erdoğan, oyların yüzde 52.5'ini alarak Türkiye'yi süper lige çıkaracak yeni yönetim modelinin ilk Cumhurbaşkanı oldu. Türkiye'yi abluka altına almak isteyen Batı, terör örgütleri ve eski Türkiye'nin özlemi içindeki muhalefet kaybetti. (Yeni Şafak, 25 Haziran 2018)

4. Bağlam Bilgisi

Haber metinlerinde neden-sonuç bağlamında bilgilere yer verildiği görülmüştür. Haberlerde seçmenin kendi bakış açısını belirlemesine imkan verecek bir bağlamda sunulmadığı tespit edilmiştir. Seçimler Türkiye'deki farklı siyasi eğilimlerin ifade özgürlüğünün gerçekleştirilmesine zemin bırakmaksızın haberleştirilmiştir. Bu şekilde gücün ve iktidarın yeniden üretimine katkı sağlanmıştır.

b. Yorum

Bu bölümde ise haber kaynakları ve habere konu olan olayın taraflarının açıklamalarına yer verilir. Bu açıklamaların şekli ve nasıl verildiği ön plana çıkarılır.

Haber Kaynakları ve Tarafların Yorumları

Örnekleme içerisindeki gazetelerin bünyesinde bulunan muhabir ve gözlemcilerin kaynaklık ederek haber metinlerinin üretildiği ve kurgulandığı tespit edilmiştir. Kanıt niteliği taşıyan belge, doküman gibi ikinci el kaynaklar ise kullanılmamıştır. Cumhuriyet, Sözcü, Sabah ve Yeni Şafak gazeteleri seçimlere ilişkin haberlerde farklı kaynaklara itibar edilmemiştir. Bu haberlerde parti liderlerinin ve cumhurbaşkanı adaylarının açıklamaları ve söylemleri ön planda tutulmuştur. İlgili kişilerin karşılıklı olarak olumsuz beyanları haber metinlerinde kullanılmıştır. Haber metinlerinde bilgiler kaynağın ağzından ve tırnak içinde verilerek hedef kitle nezdinde bir güvenilirlik ve saygınlık kazanma çabası olduğu görülmüştür.

- 106. Mitinginde, Ankara’da yüzbinlerce kişiye seslenen cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce, seçmene “oyunuzu kullanın, sandığa sahip çıkın” çağrısı yaptı. (Cumhuriyet, 23 Haziran 2018)

- Cumhurbaşkanı Erdoğan: PKK’nın HDP’yi desteklediği, CHP’nin de onlara dirsek temasında olduğu ortada. (Sabah, 23 Haziran 2018)

B. Mikro Yapı

Araştırmanın bu bölümünde, haber metinlerinin analizinin mikro yapısı çözümlenecektir. Bu aşamada sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve haber retoriği çözümlenmeleri yapılmaktadır. Sentaktik çözümleme kısmında, cümlelerin aktif/pasif ve basit/karmaşık yapıları incelenecektir. Bölgesel uyum kısmında, haber metinlerinde ortaya konulan cümlelerin ardışık olma durumlarından hareketle birbirleriyle olan bağlantıları, nedensel ilişkileri, bütünlük içindeki etkinliği ve tamamlayıcı özellikleri belirlenmeye çalışılacaktır. Sözcük seçimleri aşamasında, haber metinleri içerisinde kullanılan kelime seçimleri ve bu kelimelere yapı içindeki yüklenen anlamlar çözümlenecektir. Haberin retoriği aşamasında ise, hedef kitleyi yönlendirmek ve ikna edebilmek amacıyla kullanılan görseller,

grafikler, karikatürler, sayısal veriler, tarafların ifadeleri ve fotoğraf gibi faktörler incelenecektir.

1. Sentaktik Çözümleme

Araştırmanın bu bölümünde haber metinlerinde kullanılan cümlelerin aktif/pasif ve basit/karmaşık olmak gibi yapısal özellikleri göz önünde tutulmaktadır.

- ANKARA DA YIKILDI (Sözcü, 23 Haziran 2018)
- BİZ TERÖRİSTLERİ VURUYORUZ CHP KOL KOLA YÜRÜYOR” (Sabah, 23 Haziran 2018)
- “Bir oy değiştirir” (Cumhuriyet, 24 Haziran 2018)
- “TÜRKİYE DÜŞMANLARINI SEVİNDİRMEYİN” (Yeni Şafak, 24 Haziran 2018)
- “ATI ALAN YİNE ÜSKÜDAR’I GEÇTİ” (Sözcü, 25 Haziran 2018)
- 106.Mitinginde,Ankara’dayüzbinlercekişiyeseslenen cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce, seçmene “oyunuzu kullanın, sandığa sahip çıkın” çağrısı yaptı. (Cumhuriyet, 23 Haziran 2018)
- Olağanüstü hal rejiminde, muhalefetin ve basın baskı altında olduğu ortamda yapılan seçimlerin sonuçları tartışma yarattı. Muhalefet partileri manipülasyon yapıldığını iddia etti. (Cumhuriyet, 25 Haziran 2018)

İncelenen gazetelerdeki haber başlıklarında ve haber girişlerinden alıntılanan cümlelerde görüldüğü üzere, kurulan cümlelerde aktif ve pasif yapı cümleler olduğu gibi basit ve karmaşık yapı cümleler de bulunmaktadır. Örnek olarak alınan haber metinlerinde seçim boyunca söylemde bulunan lider ve cumhurbaşkanı adaylarının kurduğu cümleler aktif yapılar düzeyinde ve seçmeni etkilemek ve ifadeyi güçlendirebilmek için basit cümleler tercih edilmiştir. “Yıkıldı” ve “yapıldığı” gibi çok az sayıda da olsa cümlelerde edilgen yapıya yer verilmiştir.

2. Bölgesel Uyum

Bölgesel uyum kısmında, gazetelerdeki haber metinlerinde kullanılan

cümleler nedensel, işlevsel ve referansal ilişkileri bağlamında değerlendirilmektedir. Nedensel boyutta, metinlerde kurulan cümlelerin ardışık olarak kurgulanmasındaki gerekçeleri ve nedensellikleri ortaya konulacaktır. İşlevsel boyutta, kurulan her cümle için kendisinden sonra gelen cümleyle açıklanıp açıklanmadığı görülecektir (Doruk, 2013: 124). Referansal ilişkide ise, bir cümlede kullanılan bir kavramın ve/veya bir olgunun sonraki cümle ile arasında bir bağ kurulup kurulmadığına bakılmaktadır.

Örnekleme olarak belirlenen gazetelerdeki haber metinlerinde oldukça fazla sayıda nedensel ve işlevsel ilişkiye dayalı bir anlatımın kurulduğu tespit edilmiştir. Haber başlıklarında ve girişlerinden alınan metinlerinde bu yapı açıkça görülmektedir:

- “BİZ TERÖRİSTLERİ VURUYORUZ CHP KOL KOLA YÜRÜYOR” (Sabah, 23 Haziran 2018)
- “YÜRÜYECEKSİN MİLLET YÜRÜYECEK ARKADAN” (Yeni Şafak, 23 Haziran 2018)
- “TAMAM MI DEVAM MI” (Sözcü, 24 Haziran 2018)
- Bugün Cumhuriyet tarihinin en kritik seçimlerinden biri için oy kullanacağız. Cumhurbaşkanı ve yeni meclis belirlenecek. (Cumhuriyet, 24 Haziran 2018)
- Türkiye'nin 13'üncü cumhurbaşkanı ve meclis'in 27. Dönemi'nde görev yapacak 600 vekil bugün seçilecek. Sandıktan kim çıkarsa çıksın, kazanan Türkiye olsun. (Sözcü, 24 Haziran 2018)
- 56 milyon 322 bin seçmen bugün sandığa gidiyor. Hükümet sistemini değiştirecek, Türkiye'yi süper lige taşıyacak kritik seçimde her oyun çok büyük değeri var. Milletimiz, Türkiye'yi oyun sahası olarak gören Batı, Fetö, PKK ve onların güdümünde hareket eden partilere bir tokat atarak tarihi sorumluluğunu yerine getirecek. Siyasi tarihimizin en kritik kararı verilecek. Ya eskiye dönüp küçüleceğiz ya yola devam edip daha da güçleneceğiz. (Yeni Şafak, 24 Haziran 2018)
- Yüksek seçim Kurulu seçim sonuçlarını ilan etmeden Erdoğan, Anadolu Ajansı'nın verilerine göre kendisinin cumhurbaşkanı seçildiğini ilan etti. Oysa, aynı dakikalarda seçim kurullarında sayılmayı bekleyen çuvallar

dolusu oy vardı. Sayım bitmeden yapılan bu açıklamaya YSK ses çıkarmadı. MUHALEFET BÜYÜK TEPKİ GÖSTERDİ. (Sözcü, 25 Haziran 2018)

- 24 Haziran devrimi. Türkiye ve dünyanın mazlumları büyük mücadeleden zaferle çıktı. Recep Tayyip Erdoğan, oyların yüzde 52.5'ini alarak Türkiye'yi süper lige çıkaracak yeni yönetim modelinin ilk Cumhurbaşkanı oldu. Türkiye'yi abluka altına almak isteyen Batı, terör örgütleri ve eski Türkiye'nin özlemi içindeki muhalefet kaybetti. (Yeni Şafak, 25 Haziran 2018)

Öncelikle gazetelerde kullanılan haber başlıklarına baktığımızda, cümle içinde kullanılan kelimeler birbirini tamamlayan ve çağrışım oluşturan kelimelerdir. Sabah gazetesinde kurulan cümlede kullanılan "BİZ TERÖRİSTLERİ VURUYORUZ" ve "CHP KOL KOLA YÜRÜYOR" kelimelerden oluşan cümlede karşıtlık anlamı oluşturulmuştur. Yeni Şafak gazetesinde "YÜRÜYECEKSİN MİLLET YÜRÜYECEK ARKADAN" cümlesinde "yürümek" ve "arkadan" bir bütünlük ve birlikanlamaları oluşturulmuştur. Sözcü gazetesinde ise, "TAMAM MI DEVAM MI" eksilteli cümle yapısıyla karşıtlıklardan ortaya konulmaya çalışılan çağrışımsal bir anlam oluşturulmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu gazetelerde kullanılan cümle ve kelimelerle oy kullanılarak destek verilmesinin gerekçeleri ortaya konularak nedensel ve işlevsel bir ilişki kurulmuştur.

Haber girişlerinden alınan karmaşık cümlelerde ise, yine anlayışla kurgulanmış cümleler bulunmaktadır. Seçmeni etkileyerek kararını istenen yönde değiştirebilmek için açıklamalar bulunmaktadır. Bununla birlikte örtük olarak karşıt seçmenler için olumsuz ve tehdit içeren kelimeler kullanılmıştır. Bu örneklerde kurulan nedensel ve işlevsel ilişkilerle seçimlerde hangi yönde oy kullanılması gerektiği neden ve sonuçları ile birlikte açıklanmıştır.

3. Sözcük Seçimleri

Mikro yapıdaki diğer aşama olan sözcük seçimleri, siyasi ve sosyal aktörlerin toplumsal yaşam içindeki yaygın inanç ve ideolojileri ortaya koymasından analizinin en önemli bölümlerinden biridir. Cümlelerde seçilen sözcükler muhabirin ve bağlı bulunduğu yayın organının genel yayın politikalarını yansıtması açısından oldukça önemlidir. Haberin sunumunda vurgulanan kişi veya konunun nasıl tanımlandırıldığı siyasi yapı ve

tarafsızlık açısından ön planda tutulur. Bu bölümde kullanılan veya tercih edilen sözcükler anlamın oluşması sürecinde büyük bir rol oynar.

Haber metinleri 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilecek olan cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri olayı üzerine kurgulanmıştır. Bu bakımdan örneklem olarak belirlenen gazeteler yayın politikaları ve ideolojileri gereğince yakın ve tarafı oldukları siyasi partileri ve cumhurbaşkanı adaylarını seçmeni etkilemek ve kararını istenen yönde değiştirebilmek için haber metinlerinde seçilen kelimeler ve kurulan cümleler bu yönde kurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda gazetelerde kullanılan haber başlıklarından hareketle cümle içinde kullanılan sözcüklerin oluşturduğu anlam ve hedef kitle zihninde oluşturulmaya çalışılan çağrışımlar üzerinde duracağız:

Sabah gazetesinde kurulan “BİZ TERÖRİSTLERİ VURUYORUZ CHP KOL KOLA YÜRÜYOR” manşet haberinde kullanılan “terörist” ve “kol kola yürümek” kelimeleri ile cumhurbaşkanı adayının ve rakibinin hangi taraflara yakın durduğu mesajı seçmene verilmeye çalışılmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinde verilen “Bir oy değiştirir” manşet haberde seçmen ve seçmenin kararının ne kadar önemli ve değerli algısı “bir oy” kelimeleri ile verilerek bir motivasyon sağlama çabası görülmektedir. Her bireyin kendini değerli hissetmesi sağlanarak oyunu istenen yönde kullanması istenmektedir. “değiştirir” sözcüğü ile de mevcut yapının bir başkası veya yenisi ile değiştirilmesi ve bireyin sürdürmekte olduğu yaşama kendi iradesi ve kararı ile yapabileceği çağrışımı verilmeye çalışılmaktadır.

Sözcü gazetesinin büyük harflerle “TAMAM MI DEVAM MI” manşet haberinde göstergebilimsel yöntemin öne sürdüğü “anlam karşıtıklardan doğar” anlayışından hareketle “tamam” ve “devam” iki karşıt sözcük kullanılmıştır. Burada aynı zamanda iktidar ve muhalefet olan siyasi yapı ifade edilmeye ve bir değişimin çağrışımsal düzeyde ifade edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere haber metinlerinde seçilen sözcükler cümle içinde kullanıldığında bir den fazla anlam üretebilmektedir. Bu durum seçmen üzerinde etkili olmakta ve karar aşamasında ise iradesini gerekli yönde kullanmasını sağlamaktadır. Bu şekilde siyasi güç ve iktidar birey ve seçmen üzerinde tekrar üretilme imkanı sağlanmış olmaktadır.

4. Haber Retoriği

Mikro yapıda haberin retoriği aşamasında fotoğraflar, grafikler, karikatürler, sayısal veriler ve alıntılar gibi unsurlar haberin inandırıcılığını artırmak ve hedefin haber metniyle aktarılan temayı içselleştirmesinin sağlanması aşamasında çok önemli rol oynar. Haber metni sunulurken seçilen fotoğraflar ve diğer görsel malzemeler haberde verilmek istenen mesaj bireyde önemli düzeyde bir algı oluşmasını sağlamaktadır. Haberin retoriğinde ise Haber inandırıcılığının sağlanması ve hedefin ikna edilebilmesi için kullanılan fotoğraflar haberin retoriğinde önemli unsurlar olarak kabul edilmektedir.

Örneklem olarak belirlenen gazetelerdeki manşet ve sürmanşet haberlerin tamamında fotoğraf unsuru kullanıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte seçimle ilgili grafiklerle birlikte görsel resimler ve sayısal veriler kullanıldığı da görülmüştür. Haber metinlerinde anlatılarla fotoğrafların birbirini tamamladıkları ve bir bütün oluşturdukları tespit edilmiştir. Haber metinlerine eklenen fotoğraflarda siyasi parti liderleri ve ilgili partilerin cumhurbaşkanları adayları oldukça ağırlıklı yer kapladıkları görülmüştür.

Haber metinlerinde inandırıcılığı artırmak için siyasi partilerin ve cumhurbaşkanlığı adaylarının tahmin edilen ve/veya aldığı oy oranları sayısal verilerle ve grafiklerle gösterilmiştir.

- “Cumhur İttifakı % 53.6” (Yeni Şafak, 25 Haziran 2018)
- 106.Mitinginde, Ankara’da yüzbinlerce kişiye seslenen cumhurbaşkanı aday Muharrem İnce, seçmene “oyunuzu kullanın, sandığa sahip çıkın” çağrısı yaptı. (Cumhuriyet, 23 Haziran 2018)
- İzmir Gündoğdu’da önceki gün yaklaşık 3.5 milyon kişiye konuşan CHP’nin cumhurbaşkanı aday Muharrem İnce dün de Ankara’da milyonlara seslendi. (Sözcü, 23 Haziran 2018)
- Türk milleti tarihi seçimde, yüzde 52.7 gibi rekor bir oyla Erdoğan’ı yeni sistemin ilk cumhurbaşkanı yaptı. Cumhur İttifakı da 342 vekille Meclis’te çoğunluğu aldı. (Sabah, 25 Haziran 2018)
- 24 Haziran devrimi. Türkiye ve dünyanın mazlumları büyük mücadeleden zaferle çıktı. Recep Tayyip Erdoğan, oyların yüzde 52.5’ini alarak

Türkiye'yi süper lige çıkaracak yeni yönetim modelinin ilk Cumhurbaşkanı oldu. Türkiye'yi abluka altına almak isteyen Batı, terör örgütleri ve eski Türkiye'nin özlemi içindeki muhalefet kaybetti. (Yeni Şafak, 25 Haziran 2018)

Yukarıda belirtildiği üzere sayısal veriler kullanılarak haberin seçmen üzerinde bir etki oluşturma ve ikna etme amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca sayısal veriler toplumun zihinsel yapısı için de önemli bir motivasyon unsuru olarak ön plana çıkmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Seçim haberlerinin ulusal yazılı basında nasıl ele alındığını ve nasıl bir söylemle kullanıldığını araştırma amacını taşıyan bu çalışmada gazetelerin haber dili ve üslubu bakımından bazı noktalarda birleştiği ve farklılaştığı görülmüştür. Ancak haber başlıklarının oluşturulması ve haberlerin betimlenerek verilmesi gibi özellikle biçimsel yönden benzeşmeler olması da dikkat çekmiştir. Örneklem olarak belirlenen gazetelerde seçim haberlerinin söylemsel düzeyde nasıl gerçekleştirildiği sorunsalını inceleyen bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

- 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimleri bütün gazetelerin öncelikli konusu olmuştur. Özellikle cumhurbaşkanı adaylarının ve liderlerin söylemleri gazetelerin ana temasını oluşturmuş ve sürmanşet ve manşetlerde yerini almıştır.

- Seçim haberlerinde oldukça fazla betimlemeler kullanılmıştır.

- Haber metinlerinde oldukça fazla sayıda aktif çatılı cümlelerin kullanıldığı görülmüştür.

Örnekleme oluşturan gazeteler haber başlıklarında eksik cümle kullanımı, noktalamalar kullanılarak oluşturulan cümleler ve soru cümlesi şeklinde oluşturulmuş başlıklar kullanılmıştır. Maksatlı olarak oluşturulan bu cümle yapılarıyla hedef kitlede merak uyandırmak ve medyanın isteği doğrultusunda seçmeni ikna etme çabaları olarak düşünülmüştür.

Genel bir bakışla değerlendirildiğinde ise, gazeteler haberlerin inandırıcılığını güçlendirmek için haberlerin tamamında fotoğraf kullanmıştır. Ayrıca karikatür ve görsel ve grafiklerle haberlerin etkililiğini

artırma yoluna gitmişlerdir. Bununla birlikte haberlerde haber kaynağını belirtmek için doğrudan ve dolaylı anlatımlara başvurulduğu anlaşılmıştır. Haber başlıklarında genel olarak durum ve olay mekânı bilgisi verilmiştir. Haber girişlerinde ya da spotlarda seçimlerle ilgili ana bilgiler verilmiş, detaylar ise, haberin ilk paragrafında ve devamında net bir şekilde açıklanmıştır.

Örneklem çerçevesindeki gazetelerde başlıklar, haber girişleri ve fotoğraflar belirli bir formatla sunulması sonucu ortaya çıkan haber şeması seçmen ve/veya okuyucu için bir yorum/yorumlama zorunluluğu ortaya çıkmış ve seçimle ilgili bir bakış açısı oluşturulması zorunlu hale getirilmiştir. Bu bağlamda 24 Haziran 2018 seçimleriyle ilgili haberler üzerinden yapılan analizde söylemsel bir açmazın olduğu ve haberlerin tipleştirildiği görülmüştür.

Sonuç olarak gazetelerin seçim haberlerini nasıl aktardığı ve aktarırken nasıl bir dil kullandığını sorgulayan bu araştırmada gazetelerin haber yazımı ve sunumunda benzerlikler gösterdiği anlaşılmıştır. Fakat gazetelerin haberi ele alış, sunuş ve söylemlerinde kurumsal yayın politikalarıyla bağlantılı olarak birtakım farklılıklar da tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Büyükkantarcıoğlu, S. N. “Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi”, Haberi Eleştirmek, Ed: Ömer Özer, Literatürk Yayınları, Konya, 2012.

Doruk, Ö. “Disiplin Toplumu ve Haber Söylemi: Gökkuşuğu Derneği’nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellenmesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi”. Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 2, ss: 106-132, 2013.

Güngör, N. İletişim Kuramlar Yaklaşımlar. Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013.

İnal, A. “Yazılı Basın Haberlerinde Yapısal Yanlılık Sorunu”, Toplum ve Bilim, Sayı: 67, Ankara, 1995.

İnal, A. Haberi Okumak, Temuçin Yayınları, İstanbul, 1996.

Karaduman, S. “Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber

Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif”, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Güz, sayı: 4, cilt: 2, ss: 31-46, 2017.

Özer, Ö. “Haber Söylemi: Türk-Yunan İlişkilerine Yönelik Haberlerin Türk Basınında Sunumu”, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Ankara, 1999.

ÖZER, Ö. “İdeolojik Atmosferin Kapsama Alanı: Bozüyük Olaylarının Ortadoğu ve Ülkede Özgür Gündem Gazetelerinde Sunumu Örneğinde Haber Söyleminde Yapılan İdeolojik Üretime İlişkin Yeni Bir Çözümleme”, Türkiye’de Sivil İtaatsizlik Toplumsal Hareketler ve Basın (Der: E. Dağtaş). Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 377-432, 2008.

Özer, Ö. Haber Söylem İdeoloji, Eleştirel Haber Çözümlemeleri, Konya: Literatürk Yayınları, Konya, 2011.

Özer, Ö. “Teun Adrian v. Dijk’ın Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemesi”, İletişim Araştırmalarında Yöntemler (içinde), Literatürk Yayınları, Konya, 2015.

Sözen, E. Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite, İstanbul: Paradigma Yayınları.

Şeker, M. (2009). “Dağlıca Baskını Haberlerinin Söylemi”, Literatürk Yayınları, ss: 89-156, Konya, 1999.

Ülkü, G. “Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi”, Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi, Der: Ç. Dursun, Ankara: Elips Yayınları, Ankara, 2004.

van Dijk A. T. Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi. Ü. Atabek G. Ş. Atabek (Ed.). Medya Metinlerini Çözümlemek İçerik Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007.

van Dijk, A. T. “Söylem ve İdeoloji Çok Alanlı Bir Yaklaşım,” Çev: N. Ateş, Su Yayınları, İstanbul, 2004.

Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi, 23-25 Haziran 2018 nüshaları.

Yazılı Basında Haber Söylemi: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçim Haberlerinin Çözömlenmesi

Sabah Gazetesi 23-25 Haziran 2018 nüshaları.

Sözcü Gazetesi, 23-25 Haziran 2018 nüshaları.

Yeni Şafak Gazetesi, 23-25 Haziran 2018 nüshaları.

